

An Investigation of Pre-Service Teachers' Perceptions of Teacher Personality Characteristics*

Davut HOTAMAN**

Received: 19 September 2011

Accepted: 06 December 2011

ABSTRACT: The aim of this study was to investigate pre-service teachers' perceptions of personality characteristics which are significant in terms of teaching profession. The sample consisted of 418 students at Yıldız Technical University. Data were collected through the "Teacher's Personality Characteristics Scale" and "Personal Information Form", and analyzed by *t*-tests, one-way analyses of variance, and Tukey's HSD tests. Findings showed significant differences according to program type, gender, region in which students received primary and secondary education, presence of a teacher in family, parents' level of education, number of siblings, and family income. Results were in favor of students from English Language Teaching undergraduate program, those who are female, those who receive primary and secondary education in a city, those having a teacher in their families, those whose parents' level of education is at primary education level, those who have 4 or more siblings, and those who earn an income of 750-1500 TL.

Key words: teaching, teaching profession, teacher, personality characteristics.

SUMMARY

Purpose and Significance: No matter how successfully a system is created, it cannot serve beyond capabilities of those who will operate it. With respect to this, impact and success of education depend on teachers' personal characteristics. Personality can be described as "a whole of coherent and constructed characteristics of an individual". Thus, teachers' personality traits should be consistent with professional needs as well as knowledge and skills. Personality traits have been subject to many studies considering several characteristics. In this study, personality characteristics such as having high-level communication skills and being social, tolerance, open-mindedness and flexibility, tenderness and understanding, assertiveness and being hardworking, being supportive and encouraging, openness to change and innovation, being democratic and intellectual were considered where pre-service teachers' perceptions of teachers' personality characteristics were investigated.

Methods: This study had a survey research design. The sample consisted of 418 students attending English Language Teaching Undergraduate Program offered at Faculty of Education and English Language Teaching Certificate Program offered by Human Resources in Yıldız Technical University. Data were collected through the "Teacher's Personality Characteristics Scale (TPCS)" and "Personal Information Form" and were subjected to *t*-tests for independent groups, and one-way analyses of variance and Tukey's HSD tests.

Results: Findings showed significant differences according to program type, gender, region in which students received primary and secondary education, presence of a teacher in family, parents' level of education, number of siblings, and family income. Results were in favor of students from English

* This study is the extended version of the paper presented with the title of "The Significance of Personal Traits in terms of Teaching Profession" in "The 2nd Symposium about the International Teacher Training Policies and Issues" organized by Hacettepe University and Azerbaijan Devlet Pedagoji University collectively.

** PhD., Yıldız Technical University, Faculty of Education, Istanbul, davut@yildiz.edu.tr

Language Teaching undergraduate program, those who are female, those who receive primary and secondary education in a city, those having a teacher in their families, those whose parents' level of education is at primary education level, those who have 4 or more siblings, and those who earn an income of 750-1500 TL.

Discussion and Conclusions: As the study indicates, results are in favor of the students attending English Language Teaching undergraduate program which can be attributed to the fact that pre-service teachers who begin their education willingly and intentionally tend to see themselves more available for teaching and assertive in their fields. Studying student groups as a whole in terms of gender, it can be suggested that female students have higher perceptions of teachers' personality characteristics than male ones that can be attributed to common idea that teaching profession is more often preferred by females. Students who completed their primary and secondary education in towns had higher perceptions of teachers' personality characteristics than those who completed their primary and secondary education in countryside, indicating that teaching profession is not limited to rural people anymore. Here, greater number of trained and employed teachers and an increase in the income level can be considered as effective. It was an expected result that those who had a relative as a teacher had higher perceptions of teachers' personality characteristics than those who did not. Having a close relative as a teacher can be considered as an advantage, making individuals know conditions of teaching profession better. An investigation of whether teachers' personality characteristics differ on level of income revealed significant differences between low- and high-level income groups. It was observed that students of low-level income enrolled in English Language Teaching undergraduate program while those of high-level income mostly enrolled in English Language Teaching certificate program. Hence, it can be suggested that teaching profession is increasingly preferred by individuals of high-level income. An investigation of relations between perceptions of teachers' personality characteristics and parents' level of education demonstrated that students born to primary school-graduate parents had higher perceptions than those born to parents who are secondary school, high school, and university graduates. This result suggested that level of education had impact on students' decision to prefer teaching profession. Furthermore, pre-service teachers with more siblings had higher perceptions of teachers' personality characteristics than those with fewer siblings.

Results demonstrated that social phenomena have still determined teaching profession. Nevertheless, even two teachers with same levels of intelligence, education, and mastery of the subject area can still be different in terms of teaching and motivating students. This difference might be due to impact of their personality characteristics on learners. Although teaching profession has been overstated as "social architecture", "engineering of behavior change" or "God's profession", there still exist a common idea that everyone is able to do this profession. While different practices of the past were erroneously rationalized by teachers' incompetency, this cannot be justified by any means today. Therefore, focusing on training competent teachers, there is a need for a greater emphasis on personality characteristics which play a crucial role in becoming a qualified teacher.

Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kişilik Özelliklerine Yönelik Algılarının İncelenmesi*

Davut HOTAMAN**

Makale Gönderme Tarihi: 19 Eylül 2011

Makale Kabul Tarihi: 6 Aralık 2011

ÖZET: Bu çalışmada, öğrencilerin “Öğretmen Kişilik Özelliklerine” ilişkin algıları incelenmiştir. Çalışmada gerekli veriler, “Öğretmen Kişilik Özellikleri Ölçeği (ÖKÖÖ)” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılarak elde edilmiştir. Toplanan veriler üzerinde bağımsız gruplar için *t* testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Tukey testi yapılmıştır. Araştırma sonucunda, program türüne göre İngilizce öğretmenliği lisans programı öğrencilerinin lehine; cinsiyete göre kız öğrencilerin lehine; ilköğretimi ve ortaöğretimi okudukları bölgeye göre şehir lehine; ailede öğretmen bulunmasına göre ailesinde öğretmen olanların lehine; ailenin gelir düzeyine göre geliri 750-1500 TL ile 2001-2500 TL ve geliri 750-1500 ile 2501-3000, arasında geliri 750-1500 olanların lehine, geliri 2001-2500 ile 3001 TL ve yukarı ve geliri 2501-3000 ile 3001 TL ve yukarı arasında geliri 3001 TL ve yukarı olanların lehine; anne eğitim düzeyine göre anne eğitim düzeyi ilköğretim olanların lehine; baba eğitim düzeyine göre baba eğitim düzeyi ilköğretim olanların lehine ve kardeş sayısına göre kardeş sayısı 4 olanların lehine anlamlı farklılıklar belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: öğretmenlik, öğretmenlik mesleği, öğretmen kişilik özellikleri

GİRİŞ

Eğitimin etkili ve başarılı olması, sistemi işletecek öğretmenlerin niteliklerine bağlıdır. Bir sistem ne kadar başarılı tasarlanırsa tasarlanırsın, onu işletecek kişilerin niteliğinin üzerinde hizmet üretmez. Bu anlamda öğretmenler, okul denen sosyal sistemin en stratejik parçalarından biridir (Bursalıoğlu, 1998). Milli Eğitim Temel Kanununa göre öğretmenlik; “devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan bir ihtisas mesleğidir” (Milli Eğitim Temel Kanunu [METK], 1973). Buna karşın, ülkemizde Bayram (1999)’ın da belirttiği gibi, okuyup-yazan, biraz da bilgi dağarcığı olan herkesin öğretmenlik yapabileceği kanısı, yetkililerde hep olagelmıştır. Hatta zaman zaman bu düşüncüyü doğrular nitelikte uygulamalara da gidilmiş, fakat sorun bir türlü giderilememiştir. Oysa öğretmenlik, eğitim bilimleriyle iç içe olan ve tüm dünyada hâlâ tartışılan ve araştırılan bir alandır (Okçabol, 2004). Öğretmenler, öğrencilerin hayatlarında oluşabilecek okul kaynaklı gelişmelerin sahibidirlere ve sorumlusudurlar. Bu nedenle öğrenciler, öğretmenlerinin pek çok özelliğinden etkilenirler, krizlere girip çıkabilirler ya da hayatlarında yeni ufuklar açabilirler (Hotaman & Yüksel-Şahin, 2010). Günümüz Türkiye’inde sayısal olarak talebin üzerinde öğretmen yetiştirilmektedir. Dolayısıyla, niceliksel bir sorunun kalmadığı söylenebilir.

Kişilik, “bireyi diğerlerinden ayıran, bireye özgü, tutarlı ve yapılanmış özellikler bütünü” (Yazgan-İnanç & Yerlikaya, 2008) olarak tanımlandığında, bireyi diğerlerinden ayıran davranış, tutum ve inançların tümü kastedilmiş olur. Bir öğretmenin, konu alanı bilgisi ve öğretim becerisi ne kadar yeterli olursa olsun, öğretmenin kişiliğinin de mesleğin gerektirdiği özelliklerle uyumlu olması gerekir. Cochran-Smith’e (2001) göre, öğretmen kişilik özellikleri 1960’lı yıllarda pek çok çalışmaya konu olmuş, öğretmenin sözel yeteneği, sevecenliği, zekâsı, eğitim özgeçmiş ve alan bilgisi gibi öğretmenin mesleki, kişilik ve alan bilgisi boyutlarında sınıflandırılacak özellikler öne çıkmıştır. Sonraki yıllarda pek çok çalışma da da neşeli, sevecen, güler yüzlü (Oktar & Yazçayır, 2008), sıcak, katı olmayan, hoşgörülü,

* Bu çalışma, Mayıs 2010’da Hacettepe Üniversitesi ve Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi ile ortaklaşa düzenlenen “Uluslararası Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Sorunları Sempozyumu II”de, “Öğretmenlik Mesleği Açısından Kişilik Özelliklerinin Önemi” başlığı ile sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

** Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul, davut@yildiz.edu.tr

öğrencilerle ilgilenen, espri yeteneği olan öğretmenlerin; bu kişilik özelliklerini taşımayanlara göre öğrencilerin öğrenmeleri ve tutumları üzerinde daha olumlu etkiler bıraktığını göstermiştir. Hamachek de (1972), öğrencilerin öğretmen kişilik özellikleri olarak sıcaklık, sabır, hoşgörü ve ilgi gibi özellikleri tercih ettiğini belirtmektedir. Cruickshank, Bainer ve Metcalf (1995), etkili öğretmenlerin kişilik özelliklerini isteklilik, sıcaklık ve mizah, güvenilirlik, yüksek başarı beklentisi, teşvik ve destekleyicilik, sistemlilik, uyum gösterebilme/esneklik ve bilgelik olarak sıralamışlardır. Ayrıca, etkili öğretmenlerin özelliklerini inceleyen American Okul Yöneticileri de öğretmenlik için yönetim ve öğretim becerileri ve kişilik özellikleri olmak üzere öğretmenliğin iki boyutu üzerinde durmuşlardır (Minor, Onwuegbuzie, Witchery, & James, 2002). Bu çalışmada, literatürde öne çıkan ve mesleki başarıda etkili olduğu değerlendirilen sekiz temel öğretmen kişilik özelliği ele alınmıştır.

İletişim Becerisi Yüksek, Coşkulu ve Sosyal Bir Kişilik

Öğrenme süreci, en genel anlamda bir iletişim sürecidir. Bu süreçte mesaj alış-verişinin anlamlı olması, öğretmenin yeterlilikleri ile ilgilidir ve sınıf içi iletişimin niteliği, öğrencilerin kişilik gelişimlerini ve başarılarını etkileyen önemli bir unsurdur (Baykara-Pehlivan, 2005). İletişim “konuşan ve dinleyenin güdü, algı, eğilim ve tutumlarından oluşan, insan davranışının oldukça karmaşık bir şeklidir” (Whirter & Voltan-Acar, 2000). Sınıf içi olumlu iletişim, bireyin olumlu davranışlar geliştirmesini etkiler (Çetinkanat, 1998). Bu nedenle öğretmenlerin edilgen dinleme, etkin dinleme ve empatik dinleme kişisel iletişim becerileri gelişmiş olmalıdır. Edilgen dinleme, sessizlik, yani pasif dinleme, kabul edilmiş olmayı simgeleyen sözsüz bir mesajdır (Özen, 2001). Etkin dinleme, öğrencinin duygusal güvenlik kazanmasına yardımcı olur (Nelsen, Lott, & Glenn, 2000). Empatik dinleme ise kişiyi anlamak için yapılan dinlemedir (Özen, 2001). Şüphesiz konuşma (sözlü iletişim), hayatımızın her alanında çok önemli bir iletişim metodudur (Egglund, 1991). Ancak iletişimin tümü, konuşmadan (sözlü iletişimden) ibaret değildir (Hotaman, 2004). Kişiler arası ilişkilerde anlamlar, sözel ve sözel olmayan mesajlarla iletilir (Saraç, 2006). İletişimin sözsüz olarak gerçekleşen bu yönüne beden dili (sözsüz iletişim) denmektedir (Hotaman, 2005). Sözel olmayan mesajları anlamaya çalışmak, konuşma sırasında gerçekte neler olduğunu anlamaya yardımcı olması açısından önem taşımaktadır (Yüksel-Şahin, 2005). Öğretmenler eğitim sürecinin etkinliği için, sözel iletişimin yanında beden dilini ve ses tonunu da etkili kullanmalıdırlar (Barker, 1982). Öğretmen coşkusu da burada söz konusu olmaktadır. Bazı araştırmalar, en etkili eğitimcilerin öğrenciler ile iletişim kurarken ilgili ve coşkulu davranışlar olduğunu göstermektedir (Lincoln, 2008). Öğretmen coşkusu, öğrencinin akademik başarısını da olumlu yönde etkileyecektir (Bacanlı, 2002; Bedir & Yıldırım, 2000; Burden & Byrd, 1994; Fontana, 1985; Hotaman & Yüksel-Şahin, 2010). Öğretmen, öğretime ne kadar istek ve coşkuyla katılırsa öğrencilerde öğrenmeye o kadar istekli ve coşkulu olacaklardır (Bacanlı, 2002). Öğretmenin sosyal olma becerisi, iletişim becerisinin bir sonucudur. Sınıf, okul ve çevre üçgeninde tüm girişimciliğini ve önder olma gücünü kullanarak bir sinerji yaratmalıdır.

Hoşgörü ve Sabırlı Bir Kişilik

Hoşgörü, beklenmedik durumları iyi niyete dayalı bir şekilde değerlendirme ve göğüsleme durumudur. Okul denen yapı içinde her türlü öğrenci davranışı ile bu davranışların olumsuz sonuçları ile karşılaşmak mümkündür (Erden, 2007). Öğretmenin, bu durumların üstesinden gelebilecek bir kişilik yapısına sahip olması, öğretmenlik mesleği açısından önemlidir. Henüz doğruyla yanlış biribirinden ayırt etme gelişim düzeyine ulaşamamış çocuklara hoşgörü ve sabır göstermek, onlara kendi yanlışlarından bir şeyler öğrenme fırsatı sunmak demektir. Öğretmen,

kendi beklentilerine uygun olmayan pek çok öğrenci davranışı ile karşılaşabilir. Böyle durumlarda hoşgörülü ve sabırlı (Açıkgöz, 2004) olan öğretmenler, mesleklerinde başarı gösteren öğretmenlerdir. Bu öğretmenler, benzer durumda olumsuz tepki gösteren öğretmenlere göre, öğrencilerden daha çok saygı görürler. Hoşgörü ve sabır gösteren öğretmenler, öğrencilerin davranışlarını değiştirme şansına sahip olurlar.

Açık Fikirli, Esnek ve Uyarlayıcı Bir Kişilik

Toplumsal değişimin hızlandığı, bilim ve teknolojide dev adımların atıldığı günümüz toplumlarında, öğretmenin kendisini ve öğrencilerini geliştirebilmesi için açık fikirli, esnek ve uyarlayıcı olması gerekir (Açıkgöz, 2004). Bu özelliklere sahip öğretmen, kendi fikirlerinin, duygularının, algılarının başkalarından farklı olabileceğini bilir. Olaylara başkaları açısından bakabilir (Erden, 2007). Öğretmen kendine ait bilgi ve fikirleri sergilemenin yanında, öğrencilerinin bu yöndeki bilgi ve inançlarını açık bir şekilde ortaya koymalarına izin verir, onların bilgi, fikir ve inançlarına hoşgörü gösterir. Sınıf içi uygulamalarda ve beklenmedik durumlarda katı bir yaklaşım yerine esnek bir tavır alması, sınıf içi öğrenci davranışlarını olumlu etkileyecektir. Ortaya çıkan yeni durumlardan onları planlanmış etkinlikler arasına yararlanması, öğretmenin uyarlama kişilik özellikleriyle ilgilidir.

Sevecen, Anlayışlı ve Espriyi Bir Kişilik

Öğrenciler eğitim yaşantıları boyunca anne ve babalarından çok, öğretmenleri ile birlikte olurlar. Öğrencilerin kişiliklerinin gelişmesinde, kendine güvenli ve sosyal bireyler hâline gelmesinde sevgi önemli bir rol oynar. Öğretmeni seven çocuk, okula ve derslere karşı olumlu tutum geliştirir, başarılı olur. Sevecen öğretmen (Açıkgöz, 2004), öğrencilerle olumlu ve onları destekleyici ilişkiler kurar. Öğrencilere adları ile hitap eder, onların kişisel sorunları ile ilgilenir, her öğrencinin ayrı bir birey olduğunun farkındadır ve onlara bunu hissettirir. Bu yaklaşımlar sonucu öğrencinin güvenini kazanır. Espriyi öğretmenler, sınıf atmosferini sıcak ve eğlenceli bir hâle getirirler. Espri, öğretmen ile öğrenci arasındaki katı duvarları kaldırır ve resmiyeti yumuşatır. Öğrenciler kendilerini öğretmene daha yakın hissederek, ders eğlenceli ve zevkli bir hâle gelir (Erden, 2007). Öğretmen, bir yandan bilgi, beceri ve tutumları ile öğrencileri eğitme görevini yürütürken diğer yandan davranışları ile onları etkiler. Öğretmenin samimi, anlayışlı, sabırlı olması, öğrenciyi olumlu düşünmeye sevk edecek, aksi davranışlar ise öğrenci üzerinde olumsuz etki yaratacaktır (Duke, 1984).

Yüksek Başarı Odaklı, İddialı ve Çalışkan Bir Kişilik

Araştırmalar, öğretmenlerin öğrencilerinden beklentileri yüksek olduğu zaman, öğrencilerin daha iyi öğrendiğini göstermektedir (Brophy, 1981). Cruickshank, Bainer ve Metcalf (1995)'e göre, yüksek başarı odaklı ve iddialı bir öğretmen, teşvik edici, destekleyici ve çalışkan bir kişiliğe sahiptir (Aktaran: Ersoy, 2002). Öğretmenin öğrenciye yönelik başarı beklentisi yüksek olduğunda, öğretmenin ona daha çok zaman ayırdığı, onu öğrenmeye teşvik ettiği ve öğreneceğine inandığı için öğretim sürecinde daha dikkatli davrandığı söylenebilir. Ayrıca, öğretmenin başarı beklentisini hisseden öğrenci de başarılı olacağına inanır ve kendisi hakkında olumlu akademik benlik tasarımı geliştirir (Erden, 2007). Başka bir ifadeyle, öğrenci öğretmenin beklediği kadar öğrenmektedir. Öğretmenin çalışkan bir kişiliğe sahip olması, dersle ilgili her türlü araç, gereç ve malzemenin hazır hâle getirilmesini, dolayısıyla da dersin daha zevkle işlenmesini sağlayacaktır (Della-Valle & Sawyer, 2002). Ödev ve sınav kâğıtlarının zamanında okunarak, öğrencilere çabucak dönüt verilmesi önemlidir. Öğretmen bu kişilik

özelliği sayesinde okul ve dersle ilgili her türlü çalışmayı üşenmeden yeri ve zamanında gerçekleştirecektir.

Cesaretlendirici, Teşvik Edici ve Destekleyici Bir Kişilik

Öğrenciler, en küçük bir güçlükte dahi yapabilecekleri, üstesinden gelebilecekleri pek çok şeyden vazgeçebilirler. Böyle durumlarda öğretmen, öğrencilerinin özgüven gelişimlerini destekleyici bir kişiliğe sahip olmalı, onların kendine olan güvenlerini geliştirmelidir (Cangelosi, 2004). Birçok araştırmada, öğrenciye yakınlık gösteren, öğrenciyi destekleyen ve onlara değer veren öğretmenlerin, öğrencilerin güdüsü ve başarıları üzerinde olumlu etkileri olduğu belirlenmiştir (Açıkgöz, 2004). Destekleyici öğretmen, öğrencinin kendine güvenmesini, kendi kendine öğrenmesini ve olumlu akademik benlik tasarımı geliştirmesini sağlar (Erden, 2007). Yapılan araştırmalar, teşvik ve güdülemenin bir öğrencinin sadece akademik başarısını olumlu etkilemediğini, aynı zamanda disiplin olaylarının ve istenmeyen davranışların da azalmasına neden olduğunu göstermektedir (Della-Valle & Sawyer, 2002; Henson & Eller, 1999). Ersoy (2002)'e göre güdüleyici bir kişilik, öğretmeye istekli olma, yakınlık gösterme, mizah becerisi ve güven duygusu gibi özellikleri de taşır. Bu nedenle öğretmen, öğrencilerinin başarılı olacağına inanmalı, bu inancını öğrencileriyle paylaşarak onları cesaretlendirip desteklemelidir.

Demokrat Bir Kişilik

Demokrasiyi “bir yaşam felsefesi ve yaşayış biçimi” (Kaldırım, 2005) olarak tanımlayacak olursak, sınıfın işleticisi ve yöneticisi olan öğretmenin de, bu yaşam biçimine ve değerlere sahip olması gerekir. Demokrasi, sosyal ilişkilerde çeşitli biçimlerde işler. Sınıfta bu ilişkileri kuracak ve işletecek kişi de öğretmendir. Demokratik öğrenme-öğretme süreçlerinde öğretmenler, demokratik grup liderleridirler (Kaya, 2008). Demokratik bireyler özgürlük, demokrasi, güven ve sorumluluk olgularının egemen olduğu ve yaşandığı ortamlarda yetişir (Güneş, 2007). Önce öğretmenin insan haklarına, farklılıkların kaçınılmazlığına, hoşgörüyü, demokratik yaşam biçiminin güzelliği inancına sahip olması gerekir (Demirpolat, 1999). Öğretmenler, tartışma, seçme, seçilme, karar verme, karşıt görüşlere yer verme, sorun çözme (Güneş, 2007) ve uzlaşmayı gerektiren etkinlik ve durumları örgütleyerek, öğrencilerin demokratik değerleri uygulamalı olarak kazanmalarını sağlamalıdır. Dewey (1915)'e göre okul, öğrenenlerin bir arada çevreyi değiştirmelerini ve demokratik, samimi (açık) bir tavırla ilişki kurmalarını sağlayan sadeleştirme, daraltma ve dengeleme olgularına dayanan bir kurumdur (Aktaran:Guttek, 2001).

Yeniliklere ve Değişime Açık, Entelektüel Bir Kişilik

Bir öğretmenin kişilik olarak yeniliklere ve değişime açık olması, bu doğrultuda kendini geliştirmesi önemlidir. Öğretmenler önceden kazanılmış bilgilerin etkinliği hızla azalacağından, öğrencilerine çağın gereği bilgileri aktaramama durumuna düşmemek için, bilgilerini kesintisiz yenileme düşüncesini bir kişilik özelliğine dönüştürerek uygulamalıdır (Hotaman, 2002). Sürekli kendini geliştirme isteği, etkili öğretmen niteliklerinden biridir (Can, 2004). Tezcan (2001)'e göre de öğretmen, kültürlüdür ve yeni düşünceler önderidir. Tarihin sayfaları arasında eskimiş bilgileri, çağdaş bilgiyle ve değerlerle çabucak değiştirerek sınıfına taşınmalıdır. Açıkgöz (2004)'e göre de öğretmenden beklenen en önemli rollerden biri, toplum içinde değişme ve gelişme süreçlerine liderlik etmesidir. Çağdaş düşüncenin temsilcisi olan öğretmenlik, bu boyutlarıyla öğrenme ve öğretme sanatıdır. Entelektüel ilgileri gelişmiş, bilimle, sanatla, edebiyatla ilgilenen, okuyan, araştıran ve diğer kültürel etkinliklere katılan, yaşadığı toplumda

ve dünyada olup bitenle ilgilenen, toplumsal sorunlara duyarlı bir öğretmen kişiliği, öğrencileri için çok geniş ufuklar açar. Öğretmen, kişiliği ile örnek alınabilecek çağdaş bir insan profili çizmek durumundadır.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi “İngilizce Öğretmenliği Lisans Programı” öğrencileri ile “İngilizce Öğretmenliği Sertifika Programı” öğrencilerinin öğretmenlik mesleği açısından önemli bir yere sahip olduğu alanyazın ve öğrenci görüşleri ile belirlenen (iletişim becerisi yüksek, coşkulu ve sosyal bir kişilik; hoşgörü ve sabırlı bir kişilik, açık fikirli, esnek ve uyarlayıcı bir kişilik, sevecen, anlayışlı ve esprili bir kişilik, yüksek; başarı odaklı, iddialı ve çalışkan bir kişilik; cesaretlendirici, teşvik edici ve destekleyici bir kişilik; demokrat bir kişilik; yeniliklere ve değişime açık, entelektüel bir kişilik) öğretmen kişilik özelliklerine ilişkin algılarını incelemektir. Bu araştırma, günümüzde hâlen farklı kaynaklardan yetişen öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleği için gerekli görülen kişilik özelliklerine sahip oluş düzeylerini incelemesi açısından önemlidir.

YÖNTEM

Bu araştırma, genel tarama modelinde bir çalışmadır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2009; Kıncal, 2010).

Katılımcılar

Bu araştırma, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Programından 187 ve aynı üniversitenin İnsan Kaynaklarınca yürütülen İngilizce Öğretmenliği Sertifika Programından 231 öğrenci, olasılığa dayalı örnekleme türlerinden olan basit tesadüfi örnekleme tekniği (Balcı, 2009) kullanılarak toplam 418 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada gerekli verileri toplamak amacı ile “*Öğretmen Kişilik Özellikleri Ölçeği (ÖKÖÖ)*” ve “*Öğrenci Kişisel Bilgi Formu*” kullanılmıştır.

Öğretmen Kişilik Özellikleri Ölçeği (ÖKÖÖ)

Öğretmen adaylarının öğretmen kişilik özelliklerine sahip oluş algılarını ölçmek amacıyla hazırlanan bu ölçek, alanyazın taramasına ve öğrenci görüşlerine dayandırılarak geliştirilmiştir. Bu süreçte, öğretmen kişilik özelliklerine ilişkin oluşturulan kişilik özellikleri listesi 1-4. sınıflarda okuyan 71 öğretmen adayı öğrenciye uygulanarak, kendi akademik hayatlarında onları olumlu etkileyen öğretmen kişilik özelliklerini işaretlemeleri istenmiş, ayrıca eklemek istedikleri öğretmen kişilik özellikleri olup olmadığı sorularak görüşleri alınmıştır. Elde edilen veriler üzerinden en çok işaretlenen ve eklenen öğretmen kişilik özellikleri seçilerek listelenmiş, bazı kişilik özellikleri birleştirilerek tek bir başlık altında ele alınmıştır. Bu surette oluşturulan öğretmen kişilik özellikleri ölçeği (ÖKÖÖ) sekiz maddelik 5’li Likert tipi bir ölçeğe dönüştürülmüştür. Ölçeğin güvenirlik çalışması için Kuder Richardson formülünden türetilen (Balcı, 2009) Cranbach Alpha değeri $\alpha = .84$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin kapsam geçerliği için uzman görüşleri alınarak, ölçekteki maddelerin alanyazında yer alan temel öğretmen kişilik özelliklerini kapsadığı ve öğrencilerin öğretmenliğe ilişkin kendi algılarını ölçebileceği kanısına

varılmıştır. Ölçeğe yapı geçerliğini kontrol etmeden önce, araştırma grubunun yeterli olup olmadığını test eden Kaiser-Mayer-Olkin Test sonucunun .60'dan ($KMO = .86$) büyük (Büyüköztürk, 2007), Barlett testinin de (1109.696, $p < .001$) anlamlı çıkması, verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda, ölçeğin 1'in üzerinde tek faktörde toplandığı, çizgi grafiğinin yüksek ivmeli bir düşüş göstererek, toplam varyans yük değerinin 47.971'ini açıkladığı görülmüştür. Bir ölçeğin tek boyutlu olması, ölçeği oluşturan maddelerin sadece tek bir yapıyı ölçtüklerini ifade eder (Balcı, 2009). Şencan (2005)'e göre geliştirilen ölçeğin tek boyutlu bir ölçek olarak kabul edilebilmesi için, gerekli olan toplam faktör yük değerinin % 40'ını, Büyüköztürk (2007)'e göre de % 30'unu açıklaması yeterli görüldüğünden, ölçeğin tek boyutlu bir ölçek olduğu ve ölçülmek istenen davranış bağlamında soyut bir kavramı (faktörü) doğru bir şekilde ölçtüğü (Büyüköztürk, 2007) sonucuna varılmıştır. Ayrıca, açıklayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde, nihai ölçeği oluşturan sekiz maddenin faktör yük değerlerinin, sosyal bilimler için geçerli olan .300'ün üzerinde olduğu görülmüştür. Madde faktör yük değerinin genellikle 0.45 ve daha yüksek olması tercih edilir. Ancak uygulamalarda az sayıda madde için faktör yük değerinin 0.30'a kadar kabul edildiği görülmektedir (Kline, 2000). Sonuç olarak, ölçme aracı üzerinde yapılan güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları sonucunda ölçeğin güvenilir olduğu görülmüştür.

Öğrenci Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada gerekli bilgileri toplamak amacıyla kullanılmış olan "Öğrenci Kişisel Bilgi Formu"nda; cinsiyet, program türü, ilköğretim ve ortaöğrenimin görüldüğü bölge, ailede öğretmen olup olmadığı, ailenin gelir düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi ve son olarak kardeş sayısını belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, veri toplama araçları araştırmacı tarafından doğrudan ilgili öğrenci gruplarına uygulanarak toplanmıştır. Ölçek maddelerine verilecek cevaplar ve puan aralıkları "Kesinlikle katılıyorum=4.21-5.00, Katılıyorum=3.41-4.20, Kararsızım=2.61-3.40, Katılmıyorum =1.81-2.60 ve Kesinlikle katılmıyorum=1.00-1.80" şeklinde oluşmuştur. Toplanan veriler üzerinde bağımsız gruplar için *t* testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmış, oluşan farklılıkların yönünü belirlemek için de Tukey HSD testine başvurulmuştur. Araştırmada yapılan istatistiksel çözümlenelerde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak benimsenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada ele alınan problemin çözümü için toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmesi sonucu elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde; öğrencilerin öğretmen kişilik özelliklerine yönelik algılarının, eğitim gördükleri program türlerine göre İngilizce Öğretmenliği lisans programı lehine ($\bar{x} = 3.90$, $p < .001$) ve cinsiyete göre kız öğrenciler lehine ($\bar{x} = 3.69$, $p < .001$) anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Aynı tabloda yer alan öğrencilerin öğretmen kişilik özelliklerine yönelik algılarının, ilköğretimi okudukları bölgeye göre, ilköğretimi şehirde okuyan öğrencilerin lehine ($\bar{x} = 3.68$, $p < .001$), ortaöğretimi okudukları bölgeye göre de ortaöğretimi şehirde okuyan öğrencilerin lehine ($\bar{x} = 3.64$, $p < .05$) ve öğrencilerin aile çevresinde öğretmen yakını olup olmama durumuna göre öğretmen yakını olanların lehine ($\bar{x} = 3.67$, $p < .05$) anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Tablo 1. Öğretmen Kişilik Özelliklerinin Program Türlerine, Cinsiyete, İlk ve Ortaokulun Okunduğu Bölgeye, Ailede Öğretmen Olup Olmaması Durumuna Göre (*t*) Testi Sonuçları

		N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Program Türü	Lisans Grubu	187	3.90	.61	416	7.47	.000**
	Sertifika Grubu	231	3.37	.83			
Cinsiyet	Kız	312	3.69	.75	416	3.58	.000**
	Erkek	106	3.35	.84			
İlk Okul Bölge	Kırsal	76	3.28	.77	416	-4.04	.000**
	Şehir	342	3.68	.77			
Orta Okul Bölge	Kırsal	43	3.20	.83	416	-3.29	.002*
	Şehir	375	3.64	.76			
Ailede Öğretmen	Evet	150	3.67	.88	416	-2.27	.024*
	Hayır	268	3.48	.72			

*p < .05**p < .01

Öğretmenlik mesleğinin kişilik özelliklerine ilişkin öğrenci algılarının lisans programlarında öğrenim gören öğrencilerin lehine çıkmasının, öğretmen olacağını bilerek ve isteyerek gelen öğretmen adayı öğrencilerin kendilerini öğretmenliğe daha çok yakın görmelerinden ve kendi alanlarına sahip çıkma eğiliminden kaynaklandığı yönünde değerlendirilmektedir. Öğrenci grupları bir bütünlük içinde incelendiğinde, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla nispeten öğretmenlik mesleğine ilişkin algılarının yüksek çıkması, öğretmenlik mesleğinin gerek Türkiye’de, gerekse dünyada kadınların yöneldiği bir meslek olduğu yönündeki genel kanaatlerle paraleldir. Tezcan (2001)’a göre bunun nedeni, kadınların yaşam biçimleri ve iş yönelimlerinin öğretmenlik mesleğine çok uygun oluşu, Külahoğlu (2000)’na göre çocuk tutkusu, Erden (2007)’e göre de kızların eğitiminde karşılaşılan sorunlardır. Öğretmenlik mesleğinin kadın için itibarlı bir meslek olma konumunu sürdürdüğü anlaşılmaktadır (Hotaman, 2002). İlk ve ortaöğrenimini şehirde tamamlayan öğrencilerin öğretmenlik mesleğine ilişkin algılarının ilk ve orta öğrenimini kırsal kesimde tamamlayanlarıkinden daha yüksek çıkması, öğretmenlik mesleğinin, artık sadece kırsal kesimden gelenlerin mesleği olmaktan çıktığı şeklinde yorumlanabilir. Özellikle istihdamın üzerinde öğretmen yetiştirilmesinin ve ekonomik olarak öğretmenlik mesleğinin gelir düzeyinin de yükselmesinin bunda etkili olduğu söylenebilir. Öğretmen yakını olanların öğretmenlik mesleğine yönelik algılarının öğretmen yakını olmayanlarıkinden göre yüksek çıkması beklenen bir sonuçtur. Öğretmenlik mesleğine ilişkin yakın bir aile üyesinin olması, öğretmenlik mesleğinin koşullarının bireyler tarafından daha yakından tanınması açısından avantaj sağlayabileceği gibi aynı zamanda bireyler tarafından da etkili ve başarılı bir toplumsal rol-model olarak görülebilir. Dolayısıyla birey, öğretmenlik mesleğine yönelirken mesleğin sosyal ve ekonomik getirilerini, kendi hedefi olan toplumsal statü açısından yeterli görebilir.

Öğretmenlik kişilik özelliklerinin ailenin gelir düzeyine göre farklılaşma durumu Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlik Kişilik Özelliklerinin *Ailenin Gelir Düzeyine* Göre Farklılaşma Durumu

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	13.530	4	3.38	5.72	.000**
Gruplar İçi	244.214	413	.59		
Toplam	257.744	417			

** $p < .01$

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğrencilerin öğretmenlik kişilik özellikleri ile ailelerinin gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş ($F=5.72$, $p<.01$) olup, farklılığın kaynağını belirlemek üzere yapılan Tukey HSD sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlik Kişilik Özelliklerinin *Ailelerinin Gelir Düzeyine* Göre Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tukey HSD Sonuçları

Gelir Düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
750-1500 (1)	90	3.80	.68	-	.19	.42*	.47*	.00
1501-2000(2)	133	3.59	.76	-	-	.23	.27	-.18
2001-2500(3)	65	3.36	.75	-	-	-	.04	-.42*
2501-3000(4)	50	3.32	1.02	-	-	-	-	-.46*
3001-Yuk.(5)	80	3.78	.69	-	-	-	-	-
Toplam	418	3.60	.78					

* $p < .05$

Tablo 3 incelendiğinde, ailelerinin gelir düzeyleri arasında oluşan farklılığın, geliri 750-1500 TL ile 2001-2500 TL arasında ve geliri 750-1500 TL ile 2501-3000 TL olanlar arasında geliri 750-1500 TL olanlar lehine ($\bar{x}=3.80$, $p<.05$), geliri 2001-2500 ile 3001 TL ve yukarısı arasında ve geliri 2501-3000 TL ile 3001 TL ve yukarısı olanlar arasında geliri 3001 TL ve yukarısı olanlar lehine ($\bar{x}=3.78$, $p<.05$) gerçekleştiği görülmüştür.

Öğrencilerin öğretmenlik kişilik özelliklerine ilişkin algılarının, ailenin gelir düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, alt ve üst gelir grupları lehine farklılıkların olduğu görülmüştür. Alt grup gelir düzeyine sahip öğrencilerin daha çok lisans programına kayıtlı olduğu, üst gelir grubu öğrencilerin ise çoğunlukla sertifika programına kayıtlı özel üniversite öğrencileri olduğu görülmüştür. Bu gelir düzeyi yüksek özel üniversite öğrencilerinin öğretmenliğe yönelme eğiliminin bir kısmını ekonomik olarak gelecek kaygısıyla, bir kısmını da yukarıda açıklanan gerekçelerle ifade etmek mümkün olsa da, bu durum, “öğretmenlik mesleğini daha çok toplumun alt sınıflarından gelen bireyler seçmektedir” (Erden, 2011) yaygın kanaatine aykırıdır. Sonuç olarak, bu grubu oluşturan öğrencilerin, öğretmen kişilik özellikleri ile kendi kişilik özellikleri arasında olumlu bir ilişki kurmuş oldukları söylenebilir.

Öğretmenlik kişilik özelliklerinin anne eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlik Kişilik Özelliklerinin *Anne Eğitim Düzeyine* Göre Farklılaşma Durumu

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	6.38	3	2.13		
Gruplar İçi	251.357	414	.60	3.50	.015*
Toplam	257.744	417			

* $p < .05$

Tablo 4'te görüldüğü gibi, öğrencilerin öğretmenlik kişilik özellikleri ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş ($F=3.50$, $p < .05$) olup, farklılığın kaynağını belirlemek üzere yapılan Tukey HSD sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Öğretmenlik Kişilik Özelliklerinin *Anne Eğitim Düzeyine* Göre Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tukey HSD Sonuçları

Anne Eğitim Düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	(1)	(2)	(3)	(4)
İlkokul (1)	183	3.69	.69	-	.34*	.05	.16
Ortaokul (2)	69	3.51	.86	-	-	-.28	-.18
Lise (3)	115	3.63	.84	-	-	-	.10
Üniversite (4)	51	3.53	.79	-	-	-	-
Toplam	418	3.60	.78				

* $p < .05$

Tablo 5 incelendiğinde, anne eğitim düzeyi ilkökul ile ortaokul olanlar arasında oluşan farklılığın, anne eğitim düzeyi ilkökul olanlar lehine ($\bar{x}=3.69$, $p < .05$) gerçekleştiği görülmüştür.

Tablo 6. Öğretmenlik Kişilik Özelliklerinin *Baba Eğitim Düzeyine* Göre Farklılaşma Durumu

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	6.149	3	2.05		
Gruplar İçi	251.593	414	.60	3.37	.018*
Toplam	257.744	417			

* $p < .05$

Tablo 6’da görüldüğü gibi, öğrencilerin öğretmenlik kişilik özellikleri ile baba eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş ($F=3.37$, $p<.05$) olup, farklılığın kaynağını belirlemek üzere yapılan Tukey HSD sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Öğretmenlik Kişilik Özelliklerinin *Baba Eğitim Düzeyine* Göre Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tukey HSD Sonuçları

Baba Eğitim Düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	(1)	(2)	(3)	(4)
İlkokul (1)	94	3.80	.69	-	.27	.31*	.15
Ortaokul (2)	77	3.52	.81	-	-	.03	-.11
Lise (3)	139	3.48	.84	-	-	-	-.15
Üniversite (4)	108	3.64	.83	-	-	-	-
Toplam	418	3.60	.78				

* $p<.05$

Tablo 7 incelendiğinde, baba eğitim düzeyi “İlkokul” ile “Lise” olanlar arasında oluşan farklılığın, baba eğitim düzeyi İlkokul olanlar lehine ($\bar{x}=3.80$, $p<.05$) gerçekleştiği görülmüştür.

Öğretmenlik mesleğinin kişilik özellikleri ile ailelerin eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, anne ve babalarının eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilerin öğretmenlik kişilik özelliklerine yönelik algılarının, eğitim düzeyleri ortaokul, lise ve üniversite olan anne ve babaya sahip öğrencilerden yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek ailelerin çocukları, öğretmenlik kişilik özelliklerine daha çok yakın olarak kendilerini algılamışlardır.

Öğretmenlik kişilik özelliklerinin kardeş sayısına göre farklılaşma durumu Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Öğretmenlik Kişilik Özelliklerinin *Kardeş Sayısına* Göre Farklılaşma Durumu

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	5.194	3	1.73		
Gruplar İçi	252.551	414	.61	2.83	.038*
Toplam	257.744	417			

* $p<.05$

Tablo 8’de görüldüğü gibi, öğrencilerin öğretmenlik kişilik özellikleri ile kardeş sayıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş ($F=2.83$, $p<.05$) olup, farklılığın kaynağını belirlemek üzere yapılan Tukey HSD sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9 incelendiğinde, öğretmenlik kişilik özellikleri ile kardeş sayıları arasında oluşan farklılığın, “Bir Kardeş” ile “Dört ve Yukarısı” olanlar arasında kardeş sayısı, “Dört ve Yukarısı” olanlar lehine ($\bar{x}=3.85$, $p<.05$) gerçekleştiği görülmüştür. Çok kardeşli öğretmen

adayı öğrencilerin öğretmenlik mesleğinin kişilik özelliklerine ilişkin algıları, daha az kardeş sahibi olanlarınkine oranla yüksek çıkmıştır.

Tablo 9. Öğretmenlik Kişilik Özelliklerinin *Kardeş Sayısına* Göre Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Tukey HSD Sonuçları

Kardeş Sayısı	n	$\bar{x}$	ss	(1)	(2)	(3)	(4)
Bir kardeş (1)	120	3.53	.89	-	-.03	-.03	-.32*
İki kardeş (2)	95	3.56	.73	-	-	-.00	-.28
Üç kardeş (3)	135	3.56	.73	-	-	-	-.28
Dört ve Yukarı (4)	68	3.85	.70	-	-	-	-
Toplam	418	3.60	.78				

* $p < .05$

SONUÇ VE TARTIŞMA

Öğretmen nitelikleri açısından bakıldığında öğretmen kişilik özelliklerinin alan uzmanlığı ve öğretim becerisi kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır (Cochran-Smith, 2001; Cruickshank, Bainer, & Metcalf, 1995; Erden, 2007; Gözütok, 2004; Gürkan, 1993; Hamachek, 1972; Harper & Dunkerly, 2009; Hotaman, 2002; Howard, McGee, Schwartz, & Purcell, 2000; Küçükahmet, 1987; Loughran, 2006; Minor, Onwuegbuzie, Witchery, & James, 2002; Oktar & Yazçayır, 2008; Sönmez, 2007; Tezcan, 2001). Öyleyse öğretmenler, öğrencilerin günlük eğitim yaşantıları üzerinde doğrudan etki sahibi olan kişilerdir (Harper & Dunkerly, 2009). Öğretmenler üzerinde yapılan birçok çalışmada, kişilik bakımından yeterli bir öğretmenin, öğrencilerini olumlu yönde etkilediğini, zayıf bir öğretmenin ise öğrencileri okuldan, hatta öğrenmeden soğuttuğunu göstermektedir (Gürkan, 1993; Loughran, 2006). Howard, McGee, Schwartz ve Purcell (2000) de, öğretmenin kişilik özellikleri ve inançlarının, öğrencilerin daha üst seviyedeki düşünme becerilerini etkilediğini belirtmektedir. Getzels ve Jackson (1965)'e göre de gerçekte bir öğretmenin eğitsel yönü, onun ne yaptığı ile ilgili değil, kendisinin gerçekten ne olduğu ile ölçülür (Aktaran: Gürkan, 1993). Eğitim, zekâ ve konuya hâkimiyet bakımından eşit olan iki öğretmen bile, öğretme ve öğrencileri güdüleme bakımından birbirlerinden farklı olabilirler (Erden, 2007). Bu farklılığın nedenlerinin başında, öğretmen kişilik özelliklerinin öğrenenler üzerindeki etkisinin geldiği söylenebilir. Küçükahmet (1987) de öğretmen kişiliğinin öğrenciler üzerinde birçok etkisi olduğunu belirtmekte ve öğretmenin kişiliğini oluşturan özelliklerin her birinin öğrenciler üzerinde ve olumlu bir sınıf atmosferi yaratılmasında etkili olduğunu belirtmektedir. Öğretmenlik mesleğine “toplum mimarlığı”, “davranış değiştirme mühendisliği” ya da “tanrının yeryüzündeki mesleği” gibi abartılı ifadelerle vurgu yapılmasına karşın, toplumda herkesin bu mesleği yapabileceği kanaati yaygındır. Geçmişte yanlış da olsa farklı uygulamaların gerekçesi olarak bazı alanlardaki öğretmen yetersizliği gösterilmiş olsa da, günümüzde bu gerekçeyi haklı kılacak bir durum söz konusu değildir. Bu nedenle artık nitelikli öğretmen hedefine odaklanılarak nitelikli bir öğretmen için önemli bir yere sahip olduğu değerlendirilen kişilik özellikleri üzerinde durulmalıdır. Bu amaca hizmet edeceği düşünülen öneriler şöyle sıralanabilir;

1. Öğretmen kişilik özelliklerine ilişkin öğrenci algılarının, öğretmenlik lisans programlarında eğitim gören öğrencilerde daha yüksek çıkması nedeniyle, öğretmenlik

“Sertifika Programları” gibi günümüz Türkiye’inde çok da gerekli olmayan uygulamalara yönelmeden, Eğitim Fakültelerinin ilgili program mezunlarının daha etkili bir şekilde yetiştirilmesi ve istihdamına ağırlık verilmesi yararlı olacaktır.

2. Öğretmenlik mesleğine yönelen bireylerin artık sadece kırsal kesimden gelen ailelerin çocukları olmaması nedeniyle, şehirde büyüyen ve öğretmenlik mesleğinin kişilik özellikleri açısından yeterli gençlerin de mesleğe yönlendirilerek eğitilmeleri, nitelikli öğretmen amacına olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

3. Profesyonel bir meslek olarak öğretmenlik mesleği, anneden ya da babadan evlatlara geçen bir meslek olmamakla beraber, bu durumun öğretmenlik mesleğine yönelimi olumlu etkileyerek bireylerin mesleği tanımlarını sağlaması, daha sağlıklı bir meslek seçimine katkı sağlayacaktır.

4. Kişilik özelliklerinin, öğretmenlik mesleğinin niteliği açısından önemi nedeniyle, üniversite sınavları sonucu oluşan tercihlerin, kişilik özellikleri açısından da bir şekilde değerlendirmeye tabi tutularak programlara kayıt yaptırılmasının, nitelikli öğretmen ihtiyacına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5. Türkiye’de öğretmen sorunu niceliksel bir boyut taşımaktan uzaktır. Dolayısıyla artık öğretmen nitelikleri konusuna eğilmenin, öğretmen nitelikleri üzerinde yoğun ve ivedi çalışmalar yapılmasının, öğretmen nitelikleri açısından önemli bir yere sahip olduğu düşünülen “öğretmen kişilik özellikleri” üzerinde durulmasının nitelikli öğretmen ihtiyacı açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, K. Ü. (2004). *Etkili öğretim* (6. baskı). İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Bacanlı, H. (2002). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balcı, A. (2009). *Sosyal bilimlerde araştırma* (7. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Barker, L. L. (1982). *Communication in the classroom*. Englewoods Cliffs, USA: Prentice Hall Inc.
- Baykara-Pehlivan, K.(2005). Öğretmen adaylarının iletişim becerisi algıları üzerine bir çalışma. *İlköğretim Online*, 4(2), 17-23
- Bayram, F. (1999). *Eğitmenler “öğrenmeyi öğretme ustaları”*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bedir, H., & Yıldırım, R. (2000). Teacher’s enthusiasm in ELT classes: views of both students and teachers. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 119-130.
- Brophy, J. (1981). Teacher praise: a functional analysis. *Review of Educational Research*, 5(32), 43-51.
- Burden, P. R., & Byrd, D. M. (1994). *Methods for effective teaching*. Massachusetts, USA: Allyn and Bacon.
- Bursalioğlu, Z. (1998). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, N. (2004). Öğretmenlerin geliştirilmesi ve etkili öğretmen davranışları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 103-119.
- Cangelosi, J. S. (2004). *Classroom management strategies*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Çetinkanat, C. (1998). Öğretmen adayları ve müfettişlerin bakış açısından öğretmen iletişim becerileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 14, 209-221.
- Cochran-Smith, M. (2001). Constructing outcomes in teacher education: policy, practice and pitfalls. *Education Policy Analysis Archives*, 9, 1-34.
- Cruikshank, D. L., Bainer, D. L., & Metcalf, K. K. (1995). *The act of teaching* (2nd ed.). Boston: McGraw-Hill.

- Demirpolat, A. O. (1999). Demokrasi ve demokratik eğitim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18, 229-244.
- Duke, D. L. (1984). *Teacher's guide to classroom management*. New York: Random House.A.B.D
- Della-Valle, J., & Sawyer, E. (2002). *Teacher career starter* (2nd ed.). New York: Learning Express, LLC.
- Eggland, W. (1991). *Örgütlerde iletişim*. (Y. Büyükerşen, Ş. Özalp, H. Seçim, & A. A. Bir, Çev.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Erden, M. (2007). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ersoy, Y. (2002). Bilişim Çağı Eşiğinde Sınıf ve Matematik Öğretmenlerinin Yeni İşlevler ve Rollerinin Edinmesi. *İlköğretim Online*, 1(2), 52-61
- Fontana, D. (1985). Classroom control. *The British Journal of Educational Psychology*, 38,181-188.
- Gözütok, F. D. (2004). *Öğretmenliği geliştireyim*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Gutek, G. L. (2001). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar* (2. baskı). (N. Kale, Çev.).Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Güneş, F. (2007). *Yapılandırıcı yaklaşımla sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gürkan, T. (1993). *İlkokul öğretmenlerinin öğretmenlik tutumları ile benlik kavramları arasındaki ilişki*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Hamachek, E. D. (Ed.). (1972). Toward more effective teaching. In *Psychology and education* (pp. 33-72). Boston: Allyn and Bacon.
- Harper, H., & Dunkerly, J. (2009). Educating the world: teachers and their work as define by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). *Current Issues in Comparative Education*, 12(1), 56-65.
- Henson, K. T., & Eller, B. E. (1999). *Educational psychology for effective teaching*. A.B.D: Wadsworth Publishing Company.
- Hotaman, D. (2002). *Öğretmenlik mesleğine yönelimi etkileyen etmenlerin incelenmesi*. 2000'li Yıllarda I. Öğrenme ve Öğretme Sempozyumunda sunulan bildiri, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Hotaman, D. (2004). *Sınıf yönetimi sürecinde sergilenen öğretmen davranışlarının belirlenmesi*. MEB Orta Öğretimde Yeniden Yapılanma Sempozyumunda sunulan bildiri, Ankara, Türkiye.
- Hotaman, D. (2005). *İlköğretim I. kademe öğretmenlerinin beden dilini kullanım düzeyleri*. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde sunulan bildiri, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye.
- Hotaman, D., & Yüksel-Şahin, F. (2010). The effect of instructors' enthusiasm on university students' level of achievement motivation. *Education and Science*, 35(155), 89-103.
- Howard, B. C., McGee, S., Schwartz, N., & Purcell, S. (2000). The experience of constructivism: transforming teacher epistemology. *Journal of Research on Computing in Education*, 32(4), 455-465.
- Kaldırım, E. (2005). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin demokrasi algısı. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 143-162.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma teknikleri* (18. baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kaya, Z. (2008). *Sınıf yönetimi* (8. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Kıncal R.Y.(2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kline, P. (2000). *An easy guide to factor analysis*. New York: Routledge. A.B.D
- Küçükahmet, L. (1987). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Külahoğlu, Ş. (2000). İyi öğretmenlik yetenek mi, beceri mi? *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2, 52-58.

- Lincoln, D. L. (2008). Drama in the classroom: how and why marketing educators can use nonverbal communication and enthusiasm to build student rapport. *Marketing Education Review*, 18(3),53-65.
- Loughran, J. (2006). *Developing a pedagogy teaching and learning about teaching*. New York: Taylor & Francis.
- 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). *T. C. Resmi Gazete*, 14574, 24 Haziran 1973.
- Minor, L. C., Onwuegbuzie, A. J., Witchery, A. E., & James, T. L. (2002). Pre-service teachers' educational beliefs and their perceptions of characteristics of effective teachers. *Journal of Educational Research*, 96(2), 116-127.
- Nelsen, J., Lott, L., & Glenn, S. (2000). *Çocuk eğitiminde A'dan Z'ye pozitif disiplin*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Okçabol, R. (2004). *Öğrenci, öğretmen, öğretmen adayı ve öğretim elemanı gözüyle Öğretmen yetiştirme*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayında sunulan bildiri, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
- Oktar, İ., & Yazçayır, N. (2008). Öğrencilere göre etkili öğretmen özellikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 180, 8-22.
- Özen, Y. (2001). *İlköğretimde iletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Saraç, C. (2006). Sözlü iletişim becerileri açısından Türk dili ve edebiyatı eğitimi. *Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(169).
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2007). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı* (17. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2001). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Whirter, J., & Acar, N. V. (2000). *Ergen ve çocukla iletişim*. Ankara: US-A Yayıncılık.
- Yazgan-İnanç, B., & Yerlikaya, E. E. (2008). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yüksel-Şahin, F. (2005). Grupla iletişim becerileri eğitiminin üniversite öğrencilerinin iletişim beceri düzeylerine etkisi. S. Erkan & A. Kaya (Eds.), *Grupla psikolojik danışma ve rehberlik programları II* içinde (s. 1-64). Ankara: PegemA Yayıncılık.